

Śląskie szkła barokowe ze zbiorów Muzeum Narodowego w Krakowie¹

MGR ALICJA KILIJAŃSKA
MUZEUM NARODOWE W KRAKOWIE

Kolekcja szkła Muzeum Narodowego w Krakowie to zbiór różnorodny, kształtowany przez dary i w mniejszym stopniu zakupy czynione od końca XIX w. po czasy współczesne. Dzięki wybitnym kolekcjonerom, m.in. Emerykowi Hutten-Czapskiemu, Stanisławowi Ursyn-Rusieckiemu oraz Maciejowi Wentzlowi, zbiór ten jest jednym z bogatszych w naszym kraju i gromadzi przykłady szkła środkowoeuropejskiego, w tym polskiego, z których najstarsze datowane są na koniec XVII w.²

Obecnie kolekcja zebrana w poddziale Szkło liczy 3502 zabytki. Obok szkieł znajdziemy tu również wielki zbiór witraży i zwierciadeł.

W opracowaniu Kazimierza Buczkowskiego dotyczącym polskich szkieł zabytkowych, w rozdziale opisującym szkła śląskie w kontekście ich związku z Polską nie znajdziemy odniesienia do konkretnych zabytków z kolekcji Muzeum Narodowego w Krakowie, którą autor się opiekował³. Przyczyn było zapewne kilka: brak w zbiorach realizacji śląskich z 1. poł. XVIII w. ilustrujących to zagadnienie, niepewność atrybucji wielu szkieł i trudności z opracowaniem zbioru ze względu na dużą liczbę zabytków. Znaczący był też brak publikacji omawiających szkła śląskie, dających porównawczy materiał ilustracyjny⁴.

Opis kolekcji szkła śląskiego w Muzeum Narodowym w Krakowie, zawarty w artykule Pauliny Chrzanowskiej z 1980 r. i przedstawiający zbiór jako „stosunkowo bogaty”, również wymaga weryfikacji. Szereg szkieł podanych w kwereńdziej jako przykłady szkła śląskiego z XVIII w. obecnie można zaklasyfikować do dzieł z terenu północnych Czech, południowych Karkonoszy i Gór Izerskich oraz nieznanymi hut z terenu dzisiejszego

mgr Alicja Kilijańska

Absolwentka historii sztuki Uniwersytetu Jagiellońskiego. W 1995 r. zatrudniona w Dziale Rzemiosła Artystycznego i Kultury Materialnej Muzeum Narodowego w Krakowie, od 2000 r. pełni funkcję kierownika tego Działu. Sprawuje opiekę merytoryczną nad Galerią Rzemiosła Artystycznego oraz poddziałami: złotnictwo, szkło, meble, zegary i gemmy. Prowadzi zajęcia z historii rzemiosła artystycznego i kultury materialnej dla studentów scenografii Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie (2005), od 2008 jest członkiem ICOM. e-mail: akilijanska@muzeum.krakow.pl

STRESZCZENIE

Kolekcja szkła Muzeum Narodowego w Krakowie to zbiór różnorodny, kształtowany przez dary i w mniejszym stopniu zakupy czynione od końca XIX wieku po czasy współczesne. Dzięki wybitnym kolekcjonerom i w mniejszym stopniu zakupom, zasób ten jest jednym z bogatszych w naszym kraju, gromadząc przykłady szkła środkowoeuropejskiego od końca XVII wieku.

W kontekście zbiorów muzealnych z Wrocławia, Jeleniej Góry, Warszawy czy Tarnowa, reprezentacja XVIII wiecznych śląskich szkieł barokowych w zbiorach Muzeum wypada skromnie. Tworzą ją cztery zabytki: kielich z nakrywą i portretem Augusta III z kolekcji Stanisława Ursyn-Rusieckiego, kielich z unikatowym wierszem w języku polskim oraz dwa przykłady szkieł z dekoracją heraldyczną i rodzajową.

Przegląd kolekcji wskazuje na brak determinacji w zabieganiu o zakupy zabytków pochodzących z warsztatów funkcjonujących na Śląsku w XVIII wieku. Priorytety związane z uzupełnianiem zbioru pozostawiały szkło śląskie w dalszej kolejności, faworyzując pozyskiwanie przykładów szkła z terenu Rzeczypospolitej w jej historycznych granicach. Niemniej, ze względu na wyjątkowość posiadanych zabytków że warto zwrócić uwagę na zbiory Muzeum Narodowego w Krakowie również w kontekście szkła barokowego pochodzącego ze Śląska.

SUMMARY

Silesian Baroque glasswork from the collections of the National Museum in Krakow

The glasswork collection of the National Museum in Krakow is highly varied, shaped by donations and to a lesser degree by purchases undertaken beginning at the end of the 19th century and continuing until today. Thanks to the work of outstanding collectors and also to the purchases made, this forms one of the richest collections in the country of examples of Central European glasswork dating from the late 17th century.

When compared to the museum collections in Wrocław, Jelenia Góra, Warsaw and Tarnów, the representation of 18th century Silesian Baroque glasswork in the NMK collection is rather modest. It comprises four historic pieces; a covered chalice with a portrait of King Augustus III from the collection of Stanisław Ursyn-Rusiecki, a chalice with a one-of-a-kind inscription in Polish, and two examples of glasswork with heraldic and genre scene decoration.

A review of the collection suggests very little determination when it comes to pursuing purchases of historic glasswork originating in workshops operating in Silesia during the 18th century. Priorities set in purchasing policies for the collection neglected Silesian glasswork, favouring instead glasswork originating from within the historic borders of the Polish Republic. However, due to the exceptional quality of the works already included in the collection, it is well worth taking the collection of the NMK into consideration in the context of Silesian Baroque glasswork.

SŁOWA KLUCZOWE

Muzeum Narodowe w Krakowie, szkło śląskie, Kotlina Jeleniogórska, szkło barokowe

KEYWORDS

National Museum in Krakow, Silesian glasswork, Jelenia Góra Basin, baroque glasswork

1. Poszerzona wersja tekstu wygłoszonego 18.11.2016 w Muzeum Karkonoskim w Jeleniej Górze na sesji pt. „Śląskie szkło barokowe”.
2. Kasprzak A. J., *Szkła z hut radziwiłłowskich. Naliboki (1722–1862). Urzeczce (1737–1846). Szkła ze zbiorów muzeów polskich, zagranicznych i kolekcji prywatnych*, t. II, Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 1998; A. J. Kasprzak, *Szkła z Huty Kryształowej w starostwie lubaczowskim, 1717/1718 – koniec XVIII wieku*, Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 2005; A. Kilijańska, *Kolekcja szkieł Emeryka Hutten-Czapskiego*, [w:] *Monumentis Patriae. Emerykowi Hutten-Czapskiemu w 110. Rocznice Śmierci Muzeum Narodowe w Krakowie*, Kraków 2006, s. 157–167.
3. Buczkowski K., *Dawne szkła artystyczne w Polsce*, Muzeum Narodowe w Krakowie, Kraków 1958, s. 159–161, fot. 83 – jedynie ilustracja z trzema zabytkami z kolekcji Muzeum Narodowego w Krakowie, z podpisem „Szkła śląskie...”. Reprodukowane szkła to: czarka na stopie (nr inw. MNK-IV-Sz-1138, Północne Czechy), czasza kielicha (nr inw. MNK-IV-Sz-805, Czechy), kielich z napisami (nr inw. MNK-IV-Sz-790), kielich opisany poniżej.

Górnego Śląska oraz Polski⁵.

Zbiór szkła śląskich z okresu klasycyzmu i biedermeieru, tj. z końca XVIII w. oraz 1. poł. XIX w., przechowywany w Muzeum Narodowym w Krakowie liczy kilkadziesiąt obiektów. Składają się nań głównie szkła serwisowe i pamiątkowe. Spośród szkła barokowych aktualna analiza stanu kolekcji pozwala na wyodrębnienie czterech szkła z lat 50. i 60. XVIII w., których powstanie można łączyć ze Śląskiem, a dokładniej z Kotliną Jeleniogórską.

Pierwszym zabytkiem, który należy zaliczyć do grupy śląskich szkła barokowych w zbiorze Muzeum Narodowego w Krakowie, jest szkło pochodzące z kolekcji Stanisława Ursyn-Rusieckiego (1862–1944). Kielich z nakrywą oraz z rytowanym na czaszy wizerunkiem króla Augusta III został подарowany Muzeum w 1919 r. wraz z dużą grupą szkła i innych dzieł sztuki⁶.

Kolekcjoner odziedziczył po ojcu Józefie Rusieckim (1817–1873) zbiór dzieł sztuki, rzemiosła artystycznego, numizmatów i archiwaliów. Ursyn-Rusiecki sprofilował kolekcję, skupiając się na gromadzeniu szkła zabytkowych i archiwaliów⁷.

Kielich z wizerunkiem króla Augusta III został zakupiony w Warszawie w 1859 r. podczas wizyty Józefa Rusieckiego w stolicy połączonej z zakupami „starożytności”. W *Sumariuszu kolekcji* odnotowano zakup kielicha w miesiącu wrześniu za sumę 10 rubli. Według notatki szkło zostało pozyskane wraz z szeregiem numizmatów z kolekcji Karola Beyera⁸ (fot. 1).

Pierwsze opracowanie na temat kielicha odnajdziemy w katalogu *Wystawy Starożytności* zorganizowanej w Warszawie w 1856 r., gdzie jako właściciel przedmiotu występuje jeszcze Beyer. Zabytek posiada pełną notę katalogową z wymiarami i atrybucją: „wyrób czeski z połowy XVIII wieku”. Beyer, znakomity znawca numizmatów, skojarzył wizerunek Augusta III z przedstawieniem króla na dwulotówkach z 1755 r.⁹ Kielich włączony już do kolekcji Rusieckich został pokazany w 1881 r. na *Wystawie Dzieł Sztuki Stosowanej do Przemysłu*. Wśród wystawców, których zbiory wówczas pokazywano, figuruje Maria Rusiecka, żona nieżyjącego już wówczas Józefa Rusieckiego. Efektem wystawy z 1881 r. był *Album dzieł sztuki*, gdzie reprodukowano wybrane zabytki, w tym wspomniany kielich z wizerunkiem Augusta III¹⁰.

Kielich z pokrywą ze szkła bezbarwnego, o kolistej stopie szlifowanej w wieniec ułożonych na przemian soczewek i węższych tezek oraz pas matowo rytowanych trójkątów, o trzonie w formie tralki ujętym w dwa talerzyki oraz o czaszy stożkowej i fasetowanej, u nasady podciętej. Dekoracja jest rytowana, na czaszy dwuosiowa, przedstawiająca popiersie króla Augusta III Sasa w stroju koronacyjnym,

Fot. 1. Kielich z nakrywą, z wizerunkiem Augusta III.

ujętym w profilu, oraz tarczą z herbami Polski, Litwy i Wettinów pod koroną królewską, ujętą w dwie gałązki palmowe. Nakrywa beretowa, szlifowana w fasy, z wieńcem z rytowanych trójkątów, zwieńczona uchwytem w formie szlifowanego kwiatonu z dekoracją złożoną¹¹.

Według zapisu z *Sumariusza kolekcji* i przywołanej wyżej literatury przedmiotu kielich został zakupiony z nakrywą. Mimo zbieżności ornamentu umieszczonego na stopie i nakrywie, widoczny jest brak dopasowania nakrywy do czary. Być może nakrywa została dobrana jeszcze przed zakupem kielicha lub sam Ursyn-Rusiecki dołączył ją do kompletu.

W połowie XVIII w. wśród szkła śląskich można jeszcze odnotować kielichy o tradycyjnej formie, tj. szerokiej stopie z wieńcem szlifowanych „oliwek”, tralkowym trzonie, podciętej czaszy fasetowanej na całej powierzchni. Nowością było ograniczenie dekoracji rytowanej do minimum, tj. na przykład do herbu, monogramu bez pola lub niewielkiego przedstawienia bez bordiur i obramień na tle czaszy zdobionej tylko fasetami¹². Umieszczenie portretowanej osoby bez obramienia bezpośrednio na fasetach czaszy, podobnie jak na przedstawionym szkłe, znajduje odpowiedniki w kilku realizacjach śląskich z połowy XVIII w.: m.in. na pucharze z kolekcji Helfrieda Kruga, gdzie podobnie została ujęta postać jeźdźcy czy na kielichu z Muzeum Narodowego we Wrocławiu przedstawiającym młodego mężczyznę w stroju dworskim¹³.

4. Lange G., *Die Glasindustrie im Hirschberger Thale*, Leipzig 1889; E. von Czihak, *Schlesische Gläser. Eine Studie über die schlesische Glasindustrie früherer Zeit nebst einem beschreibenden, Katalog der Gläserammlung des Museum schlesischer Altertümer zu Breslau*, Breslau 1891; E. von Czihak, *Ältere Glashütten im schlesischen Gebirge. Isergebirge, Waldenburg Gebirge, Grafschaft Glatz*, „Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift. Zeitschrift des Vereins für das Museum schlesischer Altertümer”, Bd. 5, 1894, s. 141–144; E. von Czihak, *Nachträge zur Geschichte der schlesischen Glasindustrie*, „Schlesiens Vorzeit in Bild und Schrift. Zeitschrift des Vereins für das Museum schlesischer Altertümer”, Bd. 5, 1894, s. 147–158; H. Fechner, *Die schlesische Glasindustrie unter Friedrich dem Großen und seinen Nachfolgern bis 1806. Nach den Akten des Königl. Staatsarchivs zu Breslau*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens”, Bd. XXVI, 1892, s. 74–130; H. Seydel, *Beiträge zur Geschichte des Siegelstein- und Glasschnitts und der Glaserzeugung im Riesengebirge*, „Jahrbuch des Schlesischen Museums für Kunstgewerbe und Altertümer”, NF VII, 1919, s. 248–262.

5. Chrzanowska P., *Kolekcje szkła śląskiego w zbiorach muzeów polskich*, [w:] *Z dzieł sztuki artystycznego w Polsce. Wybór materiałów z sesji naukowej zorganizowanej w 1980 roku przez Muzeum Okręgowe w Jeleniej Górze, Muzeum Okręgowe w Jeleniej Górze, Jelenia Góra 1985*, s. 35–44, s. 36; *Ornamenta Silesiae 2000 – Ornamenta Silesiae... Tysiąc lat rzemiosła artystycznego na Śląsku*, red. M. Starzewska, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, Wrocław 2000, s. 165, poz. 287 – kielich określony jako śląski jest dziełem z terenu północnych Czech lub Karkonoszy.

6. Inwentarz MNK, T. XVII, MNK 79. 084 – tam odniesienie do dz. p. 8705 z 1919 roku; „Kielich rżnięty z trawionym herbem Saskim i wizerunek Augusta II [sic!] z pokrywą ze szlakiem”, cyt. za: *Sumariusz zabytków kolekcji hrabiego Stanisława Ursyn Rusieckiego*, 22 lutego 1939, s. 7.

7. Plater-Zyberk M., *Józef Rusiecki*, PSB, Wrocław-Warszawa-Kraków 1991, t. XXXIII, z. 136, s. 130–131; M. Plater-Zyberk, *Stanisław Ursyn-Rusiecki*, PSB, Wrocław-Warszawa-Kraków 1991, t. XXXIII, z. 136, 133–134.

8. „Kielich z pokrywą szklany z białego, pięknego szkła z brzegami złożonymi, w fasy czyli ścianki szlifowane na niem popiersie Augusta III i z przeciwnej strony herby (...). Polsko Litewskie ...”, cyt. za: *Inwentarz MNK, Dary, Stanisław Ursyn-Rusiecki, spis przedmiotów sztuki, zabytków starożytności, tudzież monet i medali i różnych pamiątek krajowych, sposobem kupna i ofiar nabytych przez czas pobytu w Warszawie od 1 czerwca 1859* (rękopis); kontynuacja dokumentu: dz. p. 143/37, II tezcza, lata 1855–1938, s. 138; *Dodatek do drugiej karty spisu nabytych przez mnie monet, medali i innych starożytności w Warszawie*.

9. Wymiary: „wysokość kielicha z pokrywą 0,242 m, średnica podstawy 0,089 m, średnica otworu 0,077 m”, cyt. za: *Katalog Wystawy Starożytności i Przedmiotów Sztuki 1856, urządzonej w pałacu J. W. hr Augustostwa Potockich w Warszawie*, Warszawa 1856, s. 232, poz. 753.

10. *Katalog Wystawy Dzieł Sztuki Stosowanej do Przemysłu urządzonej staraniem Komitetu Muzeum Przemysłu i rolnictwa w Warszawie w Pałacu Brühlowskim*, Warszawa 1881, s. 43, poz. 503; *Album dzieł sztuki w zastosowaniu do przemysłu z wystawy urządzonej przez Muzeum Przemysłu i Rolnictwa w Warszawie w 1881 r.*, Warszawa 1883, tab. XX (drugi od lewej).

11. Nr inw. MNK-IV-Sz-793/a-b (MNK 79. 084), wys. z pokrywą 23,7 cm; wys. korpusu 17 cm; śr. stopy 8,9 cm, śr. wylewu 7,6 cm; wys. pokrywy 7,6 cm; śr. 8 cm. Stan zachowania: szkło przy krawędzi pokrywy pęknięte i sklejone w dwóch kawałkach.

12. *Europäisches Glas. 108. Fischer-Auktion*, 17. Oktober 1998, Heilbronn 1998, s. 69, poz. 463; Taf. 30, Bd. 463; *Europäisches Glas. 187. Fischer-Auktion*, 18. März 1995, Heilbronn 1995, s. 84–85, poz. 309; A. Chrzanowska, *Szkło nowożytne 16–18 w. Zbiory Muzeum Narodowego we Wrocławiu*, Wrocław 1991, s. 30, poz. 107, il. s. 73, poz. 107.

13. Klesse B., *Glassammlung Helfried Krug*, B. II, Bonn 1973, s. 190–191, poz. 589; Chrzanowska, *Szkło nowożytne...*, op. cit., s. 30, poz. 105, il. s. 73, poz. 105; Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. 210178 – kielich z podobnie ujętym portretem Johna Wilkesa.

Rytownicy szkieł na Śląsku korzystali z wzorów i inspiracji ikonograficznych publikowanych we wzornikach oraz w formie rycin, ale także z przedstawień znanych osobistości znajdujących się na medalach i monetach.

Olga Drahotová, analizując przykłady szkieł czeskich i śląskich z końca XVII w. i 1. poł. XVIII w., wskazała na praktykę wiernego odwzorowywania wizerunków władców i ich herbów z numizmatycznych pierwowzorów. Przywołała tu przykłady szkieł z portretami Leopolda I, Karola VI i cesarzowej Marii Teresy¹⁴.

Przedstawione na kielichu popiersie króla Augusta III Sasa w stroju koronacyjnym oraz herb są analogiczne do wizerunku i herbów bitych od 1753 r. na awersie i rewersie szóstaków koronnych i ortów (tymfów koronnych) emitowanych przez mennicę w Lipsku. Reprezentacyjny wizerunek króla, zarówno na numizmatach, jak i szkle, przedstawia osobę w majestacie, dojrzałą, z zaznaczonymi cechami własnymi portretowanego, m.in. wydatnym nosem i podbródkiem¹⁵.

Terminus post quem dla zamówienia i wykonania dekoracji jest więc data pierwszej emisji wymienionych monet, a *terminus ante quem* rok śmierci króla (1763). Sam kielich powstał zapewne wcześniej, jeszcze w latach 40., i dopiero kilka lat później na indywidualne zamówienie umieszczono na nim dekorację o charakterze pamiątkowym. Jakość dekoracji rytowanej i szlifowania oraz dbałość o szczegóły przedstawienia pozwala łączyć wykonanie zabytku ze Śląskiem, ale ze względu na użycie starszej formy kielicha należy jego proveniencję umiejscowić poza Kotliną Jeleniogórską, która w tym czasie proponowała klientom inne typy szkieł pamiątkowych i okazjonalnych.

W zbiorach Książąt Czartoryskich w Krakowie znajduje się kielich z Kotliny Jeleniogórskiej z tego czasu z dekoracją przedstawiającą portret Augusta III Sasa ujęty w kartuszu z banderolą, w otoczeniu panoplii i herbów. Okazałe i bogate przedstawienie rytowane na gładkiej czaszy znacznie różni się od skromnej, umieszczonej na fasetkach dekoracji zastosowanej w kielichu z kolekcji Muzeum Narodowego¹⁶.

W okresie międzywojennym zbiór szkieł Muzeum Narodowego w Krakowie był dynamicznie powiększany głównie dzięki dużym darowiznom. Zakupy szkieł były sporadyczne. Jednak w 1927 r. pozyskano kielich z przedstawieniem medyka, chorego i prawnika oraz wierszem satyrycznym. Niestety ze względu na brak archiwaliów nie udało się ustalić osoby, która sprzedała obiekt. Zabytek został zaklasyfikowany do zbiorów jako szkło śląskie z XVIII w.¹⁷ (fot. 2).

Kielich ze szkła bezbarwnego na kolistej stopie szlifowanej w wieńcach koncentrycznie ułożonych łezek. Powyżej szlifowany trzon w formie tralki z dwoma talerzykami. Czasza kielicha w kształcie stożka, u nasady podcięta i fasetowana, ze złożonym paskiem przy krawędzi wylewu. Dekoracja czaszy rytowana i matowana, dwuosiowa, ze sceną przedstawiającą (od lewej) lekarza (aptekarsza) nalewającego na łyżkę krople, a obok pacjenta na fotelu, wznoszącego kielich. Po prawej stronie, za kolejnym stołem siedzi mężczyzna trzymający kartkę papieru, powyżej rytowana łacińska sentencja „ad aquas

Fot. 2. Kielich ze sceną rodzajową i wierszem w języku polskim.

Minerales / documenta / Retatio – movit”, drugiej strony czaszy rytowany wiersz w języku polskim¹⁸.

Forma kielicha nawiązuje do realizacji typowych dla szkieł z Kotliny Jeleniogórskiej z lat 40. i 50. XVIII w. Charakterystyczna szlifowana od spodu płaska stopa, trzon w kształcie tralki czy podcięta u nasady czasza to cechy występujące w kielichach z tego regionu. Analiza detali pozwala na wyodrębnienie kilku różnic, do których należy m.in. wykorzystana masa szklana zawierająca szereg pęcherzy powietrza i drobnych zanieczyszczeń. Dekoracja szlifowana stopy ogranicza się do wieńca wąskich nacięć, podczas gdy stopy szkieł z Kotliny posiadały zestawy szlifowanych soczewek, a krawędź i strona zewnętrzna stopy miały dodatkową dekorację szlifowaną i matowaną, której tu brakuje. Tralkowy trzon zdobiony jest sześcioma szerokimi fasetami, z wydatnym, kanciastym zwieńczeniem, co w zestawieniu z czaszą i stopą pozbawia kielich lekkości i proporcji znanych z innych śląskich realizacji. Również sama czasza ma nierówne fasety przy podcięciu i została wykonana z grubszego szkła (3 mm). Mimo skromniejszej dekoracji i braków warsztatowych przytoczone podobieństwa pozwalają przypisać kielich mniej doświadczonemu rytownikowi z terenu Kotliny Jeleniogórskiej.

Kielich posiada rzadko spotykaną wśród szkieł śląskich dekorację ukazującą wnętrze mieszkalne wraz ze sceną rodzajową. Dokładnie przedstawione przez rytownika wydarzenie z postaciami, meblami, detalami ubioru i słowami komentarza w języku łacińskim ilustruje scenę wizyty pacjenta w stylu „komiksowym”. Z drugiej strony czaszy umieszczono rytowany wiersz w języku polskim (fot. 3):

„Niesłucham tego co Doktor powie
Bo długa leKa człowieKowi bieda.
Jurysta Swego Pacienta Sprawi
Puszcza w odwłokę by zatę Zabawę
Miał więKszą Korzyść dotąd utrzymuie
Az go też Prawo wcale zKondemnuie
Taż Sama Sztuka w DoKtoraumysle
Karmi Proszkami wypytuie Seisle
Az wysuszyszysy Ciała na abuchty.
Z Resztą odsyła do Koscielney Kruchty”

Przedstawienia figuralne umieszczane na szklach z Kotliny Jeleniogórskiej zawierały okazjonalnie inskrypcje lub pojedyncze słowa odnoszące się do obrazowanej sytuacji lub osoby. Dłuższe dedykacje czy opisy nie występują zbyt często, a ich treść i język zależały od potencjalnego odbiorcy. Większość zachowanych inskrypcji jest w języku niemieckim i nawiązuje do scen ze Starego Testamentu, alegorii, przysłów, komentarzy (również satyrycznych), personifikacji przyjaźni lub scen rodzajowych¹⁹.

14. Drahotová O., *Medaile a mince jako předlohy pro řezané barokní sklo v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze. Příspěvek k ikonografii českého a slezského řezaného skla*, „Ars Vitraria III, Sborník Studii Muzea a Bizuterie v Jablonci nad Nisou”, Jablonec nad Nisou 1971, s. 18–29; A. Chrzanowska, *Artystyczne szkła śląskie XVII i XVIII w.*, Warszawa 1987, s. 38–40.

15. Kopiccki E., *Katalog podstawowych typów monet i banknotów Polski oraz ziem historycznie z Polską związanych 1632-1795*, t. III, Warszawa 1977, s. 208–209, poz. 328, 330.

16. Nr inw. MNK-XIII-2015 – kielich pozyskany do zbiorów Muzeum Czartoryskich ze zbiorów prywatnych Adolfa Cichowskiego, wys. 16,7 cm, śr. stopy 8,5 cm, śr. wylewu 7,1 cm.

17. „kupiono kielich .... z napisem polskim”, cyt. za: Inwentarze MNK, dz. p. 11. 722, t. III, s. 469, 4. 4. 1927 –; Nr inw. MNK-IV-Sz-790 (MNK 136. 024), wys. 20,8 cm, śr. stopy 10,2 cm, śr. wylewu 8,5 cm.

18. Napis po łacinie odnosi się do skuteczności wód mineralnych, w mniej dosłownym tłumaczeniu: „Dla wód mineralnych sprawdzeniem jest ich poruszenie”.

19. *Auktion 39 Glas*, 3. Mai 1986, Heilbronner Kunst- und Auktionshaus Fischer, Heilbronn 1986, s. 64, poz. 500, Taf. 113, Bd. 500; S. Baumgärtner, *Glaskunst vom Mittelalter bis zum Klassizismus*, Bremer Landesmuseum/Focke Museum, Bremen 1987, s. 177, poz. 147, s. 179, poz. 148; Chrzanowska, *Artystyczne szkła...*, op. cit., s. 39 (il.); M. Buczyński, *Sztuka szkła. Glass Art. Glaskunst*, Bielsko Biala 1998, s. 46.

Fot. 3. Fragment dekoracji kielicha – wiersz w języku polskim.

Fot. 4. Kielich z nakrywą, ze sceną rodzajową i monogramem GB.

Dekoracja złożona z wiersza w języku polskim i sentencji łacińskiej jest niespotykana wśród zachowanych przykładów szkła śląskich.

Tekst satyryczny opisujący bóle pacjenta w obliczu kontaktów zarówno z lekarzem, jak i prawnikiem, konkluduje informacja o ich ostatecznym rozwiązaniu w kościelnej kruchcie²⁰. Napis umieszczony na całej osi czaszy jest wyjątkowy ze względu na rozmiar – 10 wierszy w języku polskim, co nie znajduje odpowiednika w zachowanych dziełach znajdujących się w notowanych kolekcjach muzealnych i na rynku antykwarycznym. Możemy przywołać zaledwie kilka szkła przeznaczonych dla kuracjuszy z Polski z krótkimi napisami w ich języku ojczystym²¹.

Polacy stanowili mniejszość wśród klientów śląskich uzdrowisk, a tym samym wśród odbiorców ekskluzywnych pamiątek. Nie wyklucza to jednak wykonywania części z nich specjalnie z myślą o polskim odbiorcy²².

Dekoracji sceny we wnętrzu dopełniają cztery rytowane kwiatki wraz z łodygami i liśćmi. Stanowią niezręczną próbę zapełnienia pustej powierzchni czaszy, o czym świadczy ich nieproporcjonalność w stosunku do znajdującego się poniżej przedstawienia. Podobne rozwiązania kompozycyjne są niespotykane wśród szkła śląskich, więc być może należy je łączyć z wpływami z terenu Polski lub Czech²³.

W kolekcji Muzeum Narodowego we Wrocławiu odnajdziemy puchar z lat 1740–1750 również przedstawiający wnętrze pokoju, tym razem z akcesoriami masonskimi. Całość kompozycji ograniczona jest bogatą bordiurą²⁴.

Kompozycja na szkła z kolekcji krakowskiego muzeum nie ma obramienia, podobnie jak w rozbudowanym przedstawieniu we wnętrzu, znajdującym się na kielichu z lat 1750–1760 z muzeum w Pasawie²⁵.

Kolejne nabytki pochodzą z lat 60. XX w., kiedy to Muzeum Narodowe w Krakowie pozyskało dwa wyjątkowe przykłady szkła

z terenu Kotliny Jeleniogórskiej.

W 1964 r. w krakowskim salonie „Desy” zakupiono kielich z nakrywą ze scenami rodzajowymi i dwoma reliefowymi, złożonymi liśćmi akantu z palmą²⁶.

Wykonany ze szkła bezbarwnego, posiada kolistą stopę z dekoracją rytowaną złożoną z pasa matowych trójkątów. Trzon tworzy kolumna zwieńczona gałąką szlifowaną brylantowo, ujęta w dwa talerzyki. Czasza jest stożkowata, u nasady podcięta i fasetowana, zdobiona dwuosiową dekoracją, umieszczoną na dwóch polach oddzielonych dwoma reliefowymi, złożonymi liśćmi akantu. Sceny są rytowane i matowane: 1/ para w strojach dworskich z wędkami nad stawem; 2/ siedząca dama z gołębiem wsparta na asymetrycznym kartuszu z monogramem GB, z kotwicą poniżej. Nakrywa jest beretowa, szlifowana w fasy, przy krawędzi zdobiona dekoracją w formie *rocaille* z wicią roślinną oraz dwoma reliefowymi i złożonymi palmami. Zwieńczenie z kulistym i złożonym uchwytem²⁷ (fot. 4).

Okolo połowy XVIII w. zdobienie szkła śląskich, oprócz precyzyjnej dekoracji szlifowanej i rytowanej, zostało wzbogacone o złocenia umieszczane na ornamentach roślinnych wykonanych szlifem reliefowym. Najpopularniejszym motywem były wypukłe i dwustronnie złoczone palmy, umieszczane zarówno na czaszach, jak i nakrywach naczyń²⁸. Pełniły one ważną funkcję kompozycyjną, m.in. tworząc oś przedstawienia, zamykając lub rozdzielając poszczególne sceny²⁹.

Taki układ dekoracji widoczny jest na kielichach z nakrywkami z lat 1750–1760, gdzie oprócz wymienionych palm spotyka się, widoczne również na czaszy naszego kielicha, wypukłe i złoczone liście akantu z motywem palmy, dzielące jej powierzchnię na dwie równe części zdobione scenami rodzajowymi. Opisany motyw pojawił się przy pomocy akantu-palmy znajdujemy na czaszy kielicha z widokiem Cieplic i herbem von Trautmannsdorf z kolekcji z Görlitz, gdzie przy zachowaniu analogicznej formy użyto płytszego reliefu³⁰.

20. Podobne teksty satyryczne, panegiryczne i okazjonalne odnajdujemy w zbiorze autorstwa Elżbiety z Kowalskich Drużbackiej *Zbiór Rytów Duchowych Panegirycznych Moralnych y Świątowych*, wydanych w Warszawie w 1752 r.

21. Chrzanowska, *Artystyczne szkła...* op. cit., s. 36–37; Chrzanowska 1991, s. 33, poz. 123; s. 78, il. 123.

22. Kincel R., *Sarmaci na Śnieżce*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1973.

23. Kasprzak A. J., *Szkła z hut radziwiłłowskich. Naliboki (1722–1862). Urzeczce (1737–1846)*. Szkła ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, t. I, Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 1998, s. 180–181, poz. 31–32.

24. Chrzanowska, *Szkła nowożytnie...* op. cit., s. 30, poz. 102, s. 72, il. 102.

25. *Das Böhmisches Glas 1700–1950, Band I, Barock, Rokoko, Klassizismus*, Passauer Glasmuseum, 1995, s. 93, poz. I. 85, datowane 1760–1770; S. Żelasko, *Barock und Rokoko im Hirschberger Tal. Stein- und Glasschnitt 1650–1780*, Glasmuseum Passau, Passau 2014, s. 300, poz. 272, datowane 1750–1760.

26. Inwentarze MNK LMN/Zak/37/64 – 3 marca oferta „DESA” Dzieła Sztuki, Antyki, Przedsiębiorstwo Państwowe, Delegatura w Krakowie, ul. Św. Jana 16, nr rej. 251/64; 11 marca 1964 dekretna na ofercie dyrektora Banacha „proszę omówić z dr Buczkowskim”, 25 marca – zebranie Komisji Zakupów, dzień później prośba do PP. DESA

o wystawienie rachunku; 31 marca 1964 – wystawienie faktury o nr 87/II/35/1/64.

27. Nr inw. MNK-IV-Sz-691/a-b (MNK 310. 018), wys. z pokrywą: 24,3 cm, wys. 17,5 cm, śr. wylewu 7,1 cm, śr. stopy 8,8 cm.

28. Chrzanowska, *Artystyczne szkła...* op. cit., s. 24; A. J. Kasprzak, H. Skoropadowa, *Europejskie szkło od XVI do początku XIX wieku w zbiorach Muzeum Etnografii i Przemysłu Artystycznego Instytutu Narodoznawstwa Narodowej Akademii nauk Ukrainy we Lwowie*, Warszawa 2008, s. 91.

29. Auktion 1986 s. 63, poz. 495, Taf. 86, Bd. 495 – postać jelenia; A. Kwaśnik-Gliwińska, *Europäisches Glas aus 17.–20. Jahrhundert aus der Sammlung Nationalmuseum in Kielce. Szkła europejskie XVI–XX wieku ze zbiorów Muzeum Narodowego w Kielcach*, Kielce 2003, s. 40, poz. 32 – palmeta z wyrastającymi gałązkami; *Eurpäisches Glas und Studioglas die Studiosammlung Kirchhoff. 193 I. Auktion*, 16. Oktober 2010, poz. 56; Żelasko, *Barock und Rokoko...* op. cit., s. 263, poz. 236, s. 284, poz. 255, s. 291, poz. 261.

30. J. Wierchucka, M. Kügler, *Barockes Glas aus Schlesien, Śląskie szkło barokowe*, Gabriela Zawila i Markus Bauer, Görlitz/Zittau 2016, s. 104, poz. 72 – zbliżona palmeta w edycji akantu; s. 85, poz. 56 – fryz akantowy („bordiura”).

Przedstawione na czaszy kielicha dwie sceny figuralne w otoczeniu ogrodowym należą do popularnych motywów, chętnie wykorzystywanych w zdobieniach szkieł śląskich w latach 50. i 60. XVIII w. Scena wspólnego połowu ryb, podobnie jak inne ilustracje zabaw, wypoczynku czy flirtu, wpisuje się w zestaw motywów dekoracyjnych oferowanych zamożnym klientom i kuracjom odwiedzającym Kotlinę Jeleniogórską i Cieplice oraz kupującym tam kosztowne prezenty. Kielich był zapewne prezentem dla damy, której inicjały GB umieszczono w owalnym kartuszu. Motyw postaci kobiecej trzymającej lub wspartej o kartusz czy medalion z monogramem, jest częstym zabiegiem kompozycyjnym umożliwiającym wprowadzenie inicjałów właściciela do rytowanej dekoracji szkła³¹.

Oba przedstawienia nawiązują do popularnych około poł. XVIII w. scen rodzajowych, których kompozycję i treść odnajdujemy we wzornikach i rycinach artystów głównie z terenu południowych Niemiec i Francji.

Przedstawione sceny opowiadają nam historię miłosną w sielskim otoczeniu przyrody, wody i drzew, gdzie najpierw spotykamy parę razem łowiącą ryby, by już w drugiej scenie obserwować damę samotną. Sugerowane rozstanie pary wiąże się jednak z nadzieją na przyszłe spotkanie, a w międzyczasie na korespondencję, czego symbolami są kotwica oraz gołąb pocztowy.

Uwagę zwraca staranne opracowanie i indywidualizacja detali ubioru przedstawionych osób oraz rzeczy: faktura tkaniny, szczegóły fryzury i nakrycia głowy, ale też splot wikliny w koszyku. Dużą część scen wypełnia przyroda, m.in. charakterystycznie rytowane duże korony drzew, detale pozostałej roślinności i woda w stawie. Cechy te wskazują, że dekoracja naczynia pochodzi z doświadczonego warsztatu rytowniczego, co pozwala ją łączyć z dziełem z poł. XVIII w., autorstwa artysty z kręgu rodziny Schneiderów.

W 2. poł. XX w. szereg wybitnych szkieł z mistrzowską dekoracją rytowaną przypisywano Christianowi Gottfriedowi Schneiderowi (1710–1773) lub jego warsztatowi³². Badania Stefani Żelasko wykłużyły m.in. łączone z C. G. Schneiderem autorstwo dekoracji pucharka ze zbiorów Muzeum Narodowego w Poznaniu, który ma podobnie do kielicha krakowskiego opracowane drzewa i ornament otaczający kompozycję. Jako prawdopodobne wskazano autorstwo jego brata Samuela Schneidera (1725–1775) lub innego artysty z jego warsztatu³³.

Taka atrybucja jest również prawdopodobna w przypadku opisanego szkła z kolekcji MNK. Wskazuje na to kielich z kolekcji pasawskiej, który już bez zastrzeżeń połączono z Samuelem Schneiderem, a jego dekoracja przedstawia parę łowiącą ryby. Analogie do sposobu portretowania damy i szczegółów jej ubioru widzimy na komplecie szkieł z ok. 1760 r., które również są pracami Samuela Schneidera³⁴.

Drugim, równie udanym powojennym zakupem uzupełniającym kolekcję szkła z XVIII w., był ten dokonany w 1968 r. Oferta została złożona Muzeum przez Irenę Oszacką z Krakowa, która w swojej deklaracji opisuje: „Oferuję pucharek szklany (...) opinii Docenta Buczkowskiego ze śląskiej manufaktury w w. XVIII”. Wartość oraz walory artystyczne szkła wraz z poparciem w bibliografii zostały przedstawione w opinii, gdzie kielich określono jako realizację

z Kotliny Jeleniogórskiej, a dekorację połączono z warsztatami rytowniczymi w Cieplicach³⁵.

Kielich z nakrywą wykonany ze szkła bezbarwnego ma kolistą stopę z dekoracją rytowaną złożoną z pasa rytowanych trójkątów. Trzon tworzy kolumna z gałką szlifowaną brylantowo, ujętą w dwa talerzyki. Czasza ma kształt stożkowaty, u nasady jest podcięta i fasetowana.

Na czaszy znajduje się dekoracja w trzech polach ograniczonych reliefowymi, złożonymi taśmami i palmetami. Sceny są rytowane, matowane i częściowo polerowane: kompozycja z fontanną w ogrodzie na tle architektury, z boku postać mężczyzny w stroju dworskim; druga scena pokazuje damę z wędką łowiącą w niewielkiej fontannie; trzecie pole zajmuje tarcza z herbem z klejnotem pod koroną baronowską, flankowaną przez lwy i panoplia. Wymienione przedstawienia zostały ujęte w ornamenty *rocaille* z bujnymi motywami roślinnymi i owocowymi. Nakrywa kielicha jest beretowa, fasetowana z reliefowymi, złożonymi taśmami z palmetami oraz zwieńczona uchwytem w formie szlifowanego kwiatonu³⁶ (fot. 5).

Fot. 5. Kielich z nakrywą, ze sceną rodzajową i herbem von Gessler.

Herb wypełniający jedno z trzech pól odpowiada herbowi rodziny von Gessler notowanemu w *Schlessisches Wappenbuch* wraz z informacją o nadanym w 1745 r. tytule hrabiowski³⁷.

31. Chrzanowska, *Szkoło nowożytnie...* op. cit., s. 32, poz. 119, il. s. 77, poz. 119 – monogram FW na tarczy; *Europäisches Glas* 1998, s. 70, poz. 468, Taf. 27, Bd. 468 – Pallas Atena wsparta na medalionie z monogramem wiązany; Żelasko, *Barock und Rokoko...* op. cit., s. 237, poz. 205.

32. Chrzanowska A., *Odbitki dekoracji szkieł Christiana Gottfrieda Schneidera*, „Roczniki Sztuki Śląskiej”, II, Muzeum Narodowe we Wrocławiu, Wrocław 1963, s. 128–132 – wśród reprodukowanych odbitek brak bezpośrednich analogii do opisanego dekoracji; Z. Dolczewski, *Vitrea Splendida. Katalog zbiorów Muzeum Narodowego w Poznaniu, Muzeum Narodowe w Poznaniu*, Poznań 2002, s. 128, poz. 73 – wykonanie dekoracji pucharka połączono z kręgiem Ch. G. Schneidera. Zabytkiem krakowskim łączy je opracowanie drzew oraz ornamentu otaczającego kompozycję. W zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie znajduje się kielich z podobną dekoracją (nr inw. MNW 233123).

33. Żelasko S., *Barock und Rokoko...* op. cit., s. 87–88, s. 294, poz. 264, wykonanie szkła – huta Preusslerów, Weiberberg (huta pod Babińcem koło Szklarskiej Poręby).

34. *Ibidem*, s. 288, poz. 258, s.306–307, poz. 276. Atrybucja konkretnych prac warsztatowi Samuela Schneidera wymaga dodatkowych badań m.in. archiwalnych i fizyko-chemicznych.

35. Inwentarz MNK LMN/Zb/II-a/5/68, 16–19 lutego 1968 – zespół dokumentów dotyczący akcesji.

36. Nr inw. MNK-IV-Sz-2131/a-b (MNK 312. 320), wys. z pokrywą: 25,6 cm, wys. bez pokrywy: 20,2 cm; śr. stopy: 11 cm; śr. wylewu: 8,6 cm.

37. Dorst L., *Schlesisches Wappenbuch oder die Wappen des Adels im Souverainen Herzogtum Schlesien der Grafschaft Glatz und der Oberlausitz*, Goerlitz 1847, Bd. 1, s. 45–46, nr 279; Bd. 2, Taf. 91, nr 279, opis i ilustracja herbu; jako miejsce zamieszkania rodziny wskazano Lomnitz; R. Sekowski, *Herbarz szlachty śląskiej*, t. II, D-G, Fundacja „Zamek Chudów”, 2005, s. 351, w 1753 r. (lub 1756?) nabył od Karola Henryka Konrada von Larisch majątki na Górnym Śląsku w okolicy Olesna (Rosenberg): Sowczyce (Schoffschuetz), Łomnice (Lomnitz), Brynice (Brintitz) i kolonię Łomnicką (Tellsruh) – w następnym pokoleniu majorat.

Godność tę otrzymał Friedrich Leopold von Gessler (1688–1762), wybitny wojskowy w służbie pruskiej, od 1742 r. generał, od 1751 r. feldmarszałek, zasłużony podczas obu wojen śląskich prowadzonych przez króla Fryderyka II. Sukcesy militarne von Gesslera zostały ujęte w nowej, widocznej również na kielichu, hrabiowskiej wersji herbu: z korony rangowej wychodzą drzewce – jeden ze sztandarem z napisem 20/B, a drugi z proporcem z liczbą 67, co stanowi bezpośrednio odniesienie do sukcesu militarnego, którego współuczestnikiem był von Gessler. W 1745 r., podczas kampanii II wojny śląskiej, w bitwie pod Hohenfriedebergiem (Dobromierzem), brał udział w brawurowej szarży dragonów z Bayreuth, którzy rozbili 20 batalionów i zdobyli 67 chorągwi połączonych wojsk austriacko-saskich³⁸. Reprezentacyjny kielich z nakrywą i dekoracją heraldyczną oraz dwiema scenami rodzajowymi powstał w Cieplicach w latach 60. XVIII w. Być może było to zamówienie dla samego Friedricha Leopolda (zm. 1762), ale bardziej prawdopodobne jest, że szkło było luksusową pamiątką wykonaną dla jego żony Anny Eleonory (zm. 1774) lub kogoś z liczego potomstwa małżonków von Gessler. Sugeruje to również sielska, lekka tematyka dwóch scen rodzajowych, bardziej stosowana dla damy, a odległa od obfitującego w militarne sukcesy życia feldmarszałka.

Próba połączenia spadkobierców rodziny von Gessler z rodziną ostatnich właścicieli kielicha: Ireny Oszackiej i jej męża profesora Jana Oszackiego z Krakowa, nie przyniosła rozstrzygnięcia. Według słów pani Oszackiej szkło pochodziło z domu jej dziadków, którzy po I wojnie światowej wrócili z Austrii do Krakowa³⁹.

Około poł. XVIII w. uległa modyfikacji dotychczas popularna w Kotlinie Jeleniogórskiej forma kielicha: trzon w kształcie tralki został zastąpiony pełną kolumną zwieńczoną szlifowaną gałką, czasza zachowała fasetowane podcięcie, ale uzyskała gładki płaszcz. Nowością były umieszczone na czaszy i pokrywie reliefowe palmety i listwy wykonane w szlifie wypukłym i następnie złoconym⁴⁰.

Zastosowany w kielichu zakupiony od Ireny Oszackiej podział czaszy na trzy równej wielkości pola ograniczone wypukłymi palmetami i listwami znajduje odpowiedniki w innych realizacjach z Kotliny Jeleniogórskiej z 3. ćw. XVIII w., zachowanych w zbiorach muzealnych i prywatnych. Wariant z jednym polem wypełnionym dekoracją heraldyczną i pozostałymi zdobionymi przedstawieniami figuralnymi jest częstym sposobem wykorzystania trójpodziału czaszy kielicha⁴¹.

Sceny umieszczone na dwóch polach w otoczeniu bujnego ornamentu rokokowego, tj. dama łowiąca ryby oraz mężczyzna stojący przy fontannie na tle architektury, to częste motywy ikonograficzne wykorzystywane w zdobieniach szkieł w Kotlinie Jeleniogórskiej. Najbliższą analogię odnajdziemy na czaszy pucharka ze zbiorów Muzeum Narodowego w Poznaniu, gdzie artysta przedstawiając mężczyznę przy fontannie, znalazł inspirację w tym samym wzorniku⁴².

Sceny przy fontannie odnajdujemy w wielu wariantach dekoracji, np. gdy dama stojąc na tle architektury, wskazuje fontannę lub para zakochanych siedzi w jej bezpośredniej bliskości. Wybór takiego otoczenia dla scen podkreślał ich prywatny, czasem intymny charakter, zgodny z obowiązującym w okresie rokoka kanonem przedstawień⁴³.

Uwagę zwraca dama łowiąca ryby: rękawy sukni, upięcie chusty i fryzura, są w tych detalach zbliżone do wizerunku damy z wędką z dekoracji kielicha opisanego powyżej, nabytego w 1964 r. Takie użycie elementów wskazuje na pracę tego samego warsztatu

Fot. 6. Fragmenty dekoracji kielichów ze sceną rodzajową, szczegóły ubioru damy.

w późniejszym czasie (fot. 6).

Wysoki poziom artystyczny dekoracji kielicha lokuje realizację wśród dzieł wykonanych w kręgu rodziny Schneiderów. Podobnie jak wspomniany pucharzek poznański, kielich rodziny von Gessler powstał zapewne w warsztacie Samuela Schneidera, ale ze względu na znakomity poziom dekoracji rytowanej jest on najpewniej osobistym dziełem mistrza⁴⁴.

W kontekście zbiorów muzealnych z Wrocławia, Jeleniej Góry, Warszawy czy Tarnowa kolekcja XVIII-wiecznych śląskich szkieł barokowych Muzeum Narodowego w Krakowie wypada skromnie. Zespół został ukształtowany w oparciu o dary oraz jednostkowe zakupy. Część pochodzi z zasobu byłego Muzeum Techniczno-Przemysłowego. Całość kolekcji szkła Muzeum Narodowego w Krakowie czyni je ważnym miejscem przechowywania i eksponowania środkowoeuropejskich, w tym polskich, szkieł z XVIII i XIX w. Przegląd kolekcji wskazuje jednak na brak determinacji w zabieganiu o zakupy zabytków pochodzących z warsztatów funkcjonujących na Śląsku w XVIII w. Zakupione zostały zaledwie trzy zabytki, a jeden został подарowany przez prywatnego kolekcjonera.

Pomimo tego, że zbiór szkieł Muzeum Narodowego w Krakowie posiada nieliczne egzemplarze śląskich szkieł barokowych, każdy z opisanych wyżej kielichów jest wyjątkowy. Kielich z nakrywą i portretem Augusta III Sasa, oprócz walorów artystycznych, kompozycyjnych i ikonograficznych, jest zabytkiem, który możemy połączyć z historią polskiego kolekcjonerstwa szkła od połowy XIX wieku. Kielich-pamiątka z satyrycznym wierszem w języku polskim i rzadkim przedstawieniem wnętrza jest z kolei jednym z nielicznych zachowanych dzieł wykonanych na zamówienie polskiego klienta.

Dwa nabytki powojenne, tj. kielichy z nakrywami oraz dekoracją heraldyczną i rodzajową, to przykłady szkieł luksusowych wytwarzanych w Kotlinie Jeleniogórskiej dla zamożnego i wymagającego odbiorcy.

Właśnie ze względu na wyjątkowość posiadanych zabytków, warto zwrócić uwagę na zbiory Muzeum Narodowego w Krakowie również w kontekście szkła barokowego pochodzącego ze Śląska.

Pełna lista literatury wykorzystanej w artykule dostępna jest w wydaniu elektronicznym na stronie www.szklo-ceramika.pl oraz w bazach Index Copenicus, BazTech i BazEkon.

Autor fotografii: Paweł Czernicki

38. Kindler von Knobloch J., *Oberbadisches Geschlechterbuch*, Heidelberg 1898, Bd. 1., s. 437–441, tamże drzewo genealogiczne hrabiowskiej linii rodziny von Gessler.

39. Korespondencja mailowa z prof. Josephem Oszackim, synem pp. Oszackich, 18.03.2014, cytuję: „Moja mama przypomina sobie szkło [...] Wydaje jej się, że pochodziło z domu moich dziadków, którzy powrócili z Austrii do Krakowa po I wojnie.”

40. Chranowska, *Artystyczne szkła... op. cit.*, s. 24; Kasprzak, *Ornamenta Silesiae... op. cit.*, s. 166, poz. 292.

41. *Europäisches Glas 103. Fischer-Auktion*, 18. Oktober 1997, Heilbronn 1997, s. 42, poz. 256, Taf. 30, Bd. 256; 206. *Europäisches Glas & Studioglas*, T. II, 206. *Fischer-Auktion*, Heilbronn, 17.03.2013, Bd. 672 – w obu przypadkach dekoracje kielicha: dwa

pola z przedstawieniem rodzajowym, trzecie z heraldycznym; 199. *Auktion: Glasauktion in Zwiesel – Auktion in Heilbronn*, Heilbronn 2.07.2011, Bd. 67 – przy trzech polach: dwa puste, jedno z herbem; Muzeum Narodowe w Warszawie, nr inw. 188204 – kielich o czaszy z analogicznym podziałem na trzy pola rozgraniczone listwami i palmetami, określony jako „krąg rodziny Schneider”.

42. Dolczewski, *Vitrea Splendida... op. cit.*, s. 128, poz. 73, s. 131, il. 73 – dekoracja szkła przypisana kręgowi Ch. G. Schneidera.

43. Baumgärtner, *Glaskunst... op. cit.*, s. 182, poz. 151; Chranowska, *Szkło nowożytne... op. cit.*, s. 32, poz. 120; s. 77 (il.), poz. 120; *Das Böhmische Glas... op. cit.*, s. 93, poz. I. 86.

44. Żelasko S., *Barock und Rokoko... op. cit.*, s. 294, poz. 264.